

Katalogizační politika

UNIMARC v roce 2000-2001

Pro rok 2000-2001 připravila IFLA UBCIM pro katalogizátory řadu nových odborných publikací. Vedle nových tištěných vydání **Anonymous Classics, Form and Structure of Corporate Headings** či **GARE**, a elektronicky dostupných publikací **ISBD(ER)** <<http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/isbd.htm>> a **Functional Requirements for Bibliographic Records** <<http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.htm>> jsou v plánu k vydání i publikace schválené Permanent UNIMARC Committee.

V tomto roce vyšel již **třetí dodatek** anglického vydání formátu **UNIMARC manual : bibliographic format - Update 3**. Tento dodatek je obsahově různorodý, není zaměřen na určitý typ dokumentů, jako tomu bylo zvláště v první aktualizaci. Vzhledem k nárůstu nového textu, který zvětší původní objem manuálu, byl tentokrát dodatek vydán i s novým pořadačem.

Vedle mnoha revizí polí a opravy formálních nedostatků obsahuje dodatek definici čtyř **nových polí**:

- 016 Mezinárodní standardní číslo záznamu - International Standard Recording Code (ISCR) (podle ISO 3901)
- 035 Další systémová čísla (převedená z jiných zdrojů)
- 730 Jméno - intelektuální odpovědnost (pro převod jmen v nestrukturované podobě)
- 886 Data nekonvertovaná ze zdrojového formátu (tzn. nepřevoditelná do specifičtějšího pole).

Takřka polovinu dodatku tvoří **nové přílohy**:

- Kódy jazyků (doplněny jsou četné odkazy pro exotické jazyky - indiánské, australsko-papuánské apod.),
 - Kódy zemí aktualizované podle normy ISO 3166-1 (viz aktuální elektronická verze <<http://www.din.de/gremien/nas/nabd/iso3166ma>>)
 - Kódy rolí, které byly rozšířeny o nové role:
- 090 Autor dialogů (zvukové záznamy a audiozáznamy)
 - 255 Konzultant projektu
 - 295 Instituce udělující vědeckou hodnost
 - 555 Oponent disertace
 - 557 Organizátor akce
 - 582 Přihlašovatel patentu
 - 584 Autor vynálezu, k němuž se vztahuje patent
 - 587 Vlastník patentu
 - 595 Instituce provádějící výzkum
 - 673 Vedoucí výzkumného týmu
 - 674 Člen výzkumného týmu
 - 725 Standardizační orgán
 - 770 Autor doprovodného textu (ke zvukovému či audiovizuálnímu dokumentu)

Český překlad dodatku bude NK publikovat v příštím roce.

V závěrečné etapě schvalovacího řízení jsou **další tři publikace:**

UNIMARC Holdings

UNIMARC Classification

UNIMARC Authorities. Rev. ed.

Po jejich vydání bude v knihovničce dokumentace formátu UNIMARC chybět oproti MARC21 (viz níže) již jen formát pro zápis nebibliografických dat (obdoba MARC21 Community) a konvertor XML (obdoba testovací verze MARC21 SGML).

V odborných kruzích se čím dále tím častěji hovoří o výhledu **harmonizace formátů.**

Vedoucím formátem typu MARC se pro začátek tisíciletí stal jednoznačně MARC21 nejen díky své komplexnosti, ale i počtem záznamů dokumentů v tomto formátu. Za ním následují mezinárodně používaný a zejména v evropském prostředí podporovaný formát UNIMARC a skupina formátů typu MARC používaných na národní úrovni (UKMARC, DANMARC...).

Myšlenka jistého stupně harmonizace formátů je obsažena již v definici normy ISO 2709, tato norma však vznikla v době, kdy bylo revolučním počinem již jen prosazení možnosti základní konvertibility dat. V současné době tento způsob již příliš nevyhovuje, konverze prodlužují dobu nutnou na přebírání záznamů, konvertory je třeba v souladu s vývojem formátů často aktualizovat a přesto dochází ke ztrátám dat. Mnozí si uvědomují i zbytečnost nákladů, které pohltní budování více formátů a hovoří o nutnosti přinejmenším sblížení formátů. Každému, kdo se nad podobnými problémy zamýšlí, zní velmi lákavě název projektu MARC Harmonisation, se kterým se v posledních letech setkáváme v odborném tisku. Tento termín se však nevztahuje na všeobecnou harmonizaci formátů typu MARC, ale „pouze“ k procesu harmonizace tří z nich - USMARC, CAN/MARC a UKMARC, která byla iniciována v roce 1995 na setkání představitelů British Library, Library of Congress a National Library of Canada. První část programu již proběhla a přinesla sebou nejen sblížení, ale dokonce sloučení prvních dvou formátů do formátu MARC21. Další etapa záleží na rozhodnutí britské strany, jejíž jednání zřejmě ovlivní i fakt, že řada britských knihoven (nejen univerzitních a menších, ale i polovina příjemců copyrightových výtisků) přešla s modernizací svého knihovního systému právě na MARC21. Britští experti teprve jednají, průběh jednání, ve kterém se budou rozhodovat o tom, zda si přejí nadále vyvíjet vlastní formát, zda se spokojí s jeho úpravou či převezmou formát MARC21, pro nás může být velmi zajímavý.

Protože se při každém mezinárodním jednání snažíme myšlenku harmonizace formátů podporovat, pokoušíme se zároveň inventarizovat odlišnosti formátů, jichž by se v našem případě týkala - tedy formátů UNIMARC a MARC21. Oba se na první pohled liší v označení tagů

polí a podpolí i hodnotě kódovaných údajů. Při bližším pohledu zjistíme, že jedním ze základních rozdílů je rozdíl v granularitě dat. Díky podrobnému členění dat jsou knihovny používající UNIMARC dobrými zdroji pro vytvoření záznamu ve formátu MARC21, konverze druhým směrem již tak úspěšně nebývají. Právě granularita formátu, která umožňuje např. generovat interpunkci, byla vždy považována za jednu z předností formátu UNIMARC. Na druhou stranu musíme připustit, že méně členěný MARC21 nyní s větším úspěchem testuje SGML konvertor.

Dalším rozdílem je míra obecnosti formátů související s homogenitou/heterogenitou standardů, pro které tvoří rámec. UNIMARC slouží pro výměnu záznamů i zápis údajů podle různých národních katalogizačních pravidel, míra standardizace zápisu je tedy poněkud nižší než v případě MARC21, který je podstatně úžeji orientován na konkrétní pravidla používaná v anglo-americkém prostředí.

Důležitý rozdíl je patrný i v podpoře formátů, která je příčinou rozdílného tempa v jejich údržbě a rozvoji. Scházející zejména finanční podpora je vedle malé ochoty vzdát se národních specifik dalším závažným důvodem, proč zatím IFLA UBCIM rozpravy o harmonizaci odkládá.

O harmonizaci dalších formátů se tedy sice hovoří jako o nevyhnutelné, žádné praktické kroky však dosud učiněny nebyly. Máme proto zatím čas sledovat vývoj v jiných zemích (právě nyní v již zmíněné Velké Británii) a stejně jako naši angličtí kolegové zvažovat, i když zatím jen evičně, kam až bychom byli schopni v harmonizaci formátů jít, a naopak, které ústupky by pro nás byly nepřekonatelné.

Edita Lichtenbergová
Národní knihovna ČR

■ ■ ■ ■ ■